

országban van közös utolsó együttlakásuk és e körülmény közokirattal igazoltatik". A Ht. 116. §-ának ilyértelmű megváltoztatása folytán módosítani kell a Pp. 641. §-át, és pedig első és második bekezdését hatályon kívül helyezni azzal, hogy a Ht. 116. §-a esetén a házastársak utolsó közös lakhelyének törvény-széke bir illetékességgel.

Dr. Balla Ignác.

Tallózások a kényszeregyesség mezején.

Irta: *Dr. Kúti Arthur* ügyvéd.

I.

A jogalkalmazás körében igen gyakori az a minisztikus kérdés, hogy mi volt a törvényhozó, vagy a rendeletalkotó igazi akarata. Misztikus ez a kérdés személyi és tárgyi vonatkozásban egyaránt. A kodifikáló, az országgyűlési előadók, vagy a vitában felszólalók szándékát kutatjuk-e, ha a törvényhozó igazi akarátát meg akarjuk állapítani? Lehet-e egyedül, vagy túlnyomórészt mérvadó a törvényjavaslat indokolása, avagy a parlamenti tárgyalás vitaanyaga? A rendeleti jogszabályalkotás körében az indokolás nem is szokásos. Amint a törvény, vagy a rendelet hatályba lép, elszakad létrejöttének előzményeitől és önálló életet él. Egész más körülmények között kerülhet később alkalmazásra, mint amelyek között született. A változott gazdasági és életviszonyok, a communis opinio, a bírói gyakorlat átfurmálja, vagy deformálja elannyira, hogy az eredeti célkitűzésre, vagy akaratra visszamenni igen gyakran teljesen céltalan lenne.

Néha azonban — különösen nehezen szabályozható jogviszonyok körében megesik, hogy a jogszabályalkotó előre leszögezi a célt, amelynek szolgálatába kívánja az új jogszabályt állítani, amikor is az ilyen megállapítás a jogszabálynak integráns részévé válik. Az ilyen jogszabályoknál nem vitás az alkotó igazi szándéka és kétes esetekben nyugodtan meríthet abból mindenki, akinek a jogszabályt alkalmaznia kell. Az ilyen praefatio nem túlgyakori a jogszabályoknál, de igen praktikus és sokszor jó szolgálatot tesz. Ilyen a második gazdarendelet (10.000/1935. M. E.) bevezetése, amely nyolc pontban megadja a rendelet célkitűzéseit és ilyen az 1410/1926. M. E. sz. rendelet a csődönkívüli kényszeregyességi eljárásról, amely körülírja, hogy miért és milyen esetekben tartja a jogszabályalkotó indokoltnak a csőd eljárás helyett a kényszeregyességi eljárást.

Három szempontot domborít ki ez az utóbb említett bevezetés. És pedig:

1. a hitelezők érdekét a csőd eljárásnál megfelelőbben kívánja biztosítani;

2. segíteni akar az önhibáján kívül válságos anyagi helyzetbe jutott jóhiszemű adóson akként, hogy az gazdasági tevékenységét a lehetőséghez képest zavartalanul folytathassa;

3. mindezt a hitelezők többségének azok kisebbségére gyakorolható kényszere útján kívánja elérni.

A második pontbeli szempont leszögezése folytán a csődeljárás és a kényszeregyességi eljárás céljának divergálása teljes tisztaságában megmutatkozik. A csődeljárás ugyanis teljes liquidáció, vagy ahogy a bírói gyakorlat mondja, generális végrehajtás. Ezért nem marasztalható pl. a tömeg tömegtartozásból eredően a hitelező javára végrehajtás terhével és teljesítési határidő kitűzésével és marad a tömeghitelező részére egyedüli orvoslási módként a csődbírósághoz a Cstv. 170. §-a szerint intézett panasz. Ezzel szemben a kényszeregyesség célkitűzése merőben ellenkező. Segíteni az önhibáján kívül válságos helyzetbe jutott jóhiszemű adóson, fenntartani annak gazdasági létét, üzletét, vállalatát, vagy kereseti foglalkozását és ennek természetes folyamánnyaként elkerülni mindazt, ami a gazdaság fennmaradásának megszüntetésével, vagy liquidációjával járhat. Ha a csődeljárás iránya észak, akkor a kényszeregyességé kétségtelenül dél, mert a két vezető gondolat egymással homlokegyenest ellenkező.

Ezt az elvi ellentétet megszüntették azonban azok az újabb jogszabályok, amelyek előbb csak az Országos Hitelvédő Egyletnek adták meg kikötés esetén az egyességben vállalt fizetési kötelezettség teljesítésének biztosítására az adós vagyonának értékesítési jogát (6340/1927. M. E. sz. rendelet), később pedig általánosságban, még az egyességben való előzetes kikötés hiányában is a hitelezők ama jogát, hogy az adós vagyonának értékesítését kívánhassák (850/1931. M. E. sz. rendelet). Ezzel nemcsak a csődeljárás és a kényszeregyességi eljárás közötti elvi nagy különbség szűnt meg, hanem egyuttal érthetlenné és indokolatlanná vált az a sok — az anyagi és eljárási jogba vágó — eltérés is, amely a csőd és kényszeregyesség között mutatkozik. A Ke. rendelet praefatiója nyíltan elismeri, hogy a csődeljárás a hitelezők érdekeit nem biztosítja megfelelően. Sajnos jól tudjuk a gyakorlatból mennyire helytálló ez a megállapítás. A Ke. rendelet 98. §-a ugyan a Cstv. bizonyos rendelkezéseinek alkalmazását előírja a Ke. eljárásban, de a Cstv. 1—37. §-aiban foglalt nagyjelentőségű és túlnyomórészt anyagi jogi jogszabályok a kényszeregyességi eljárásban alkalmazást nem nyerhetnek, amelyek közül különösen kiemeljük a jogügyletek teljesítésére és a megtámadási jogra vonatkozó rendelkezéseket.

Minek e céltalan kétlakosság? Miért függjön az adós elhatározásától, vagy véletlen eshetőségtől, hogy a hitelező mily módon és mértékben jut követeléséhez és hogy az adóssal mi történjék? Miért kelljen a hitelezőnek és adósnak elesnie egy ge-

nerális liquidálás folytán azoktól az előnyöktől, amiket az adós gazdasági existenciájának fennmaradása biztosíthat? Miért kelljen megkísérelni a konkrét esetben egy céltalannak látszó megoldást az adós gazdasági létének fenntartása érdekében, amikor esetleg nyilvánvaló, hogy a kényszerértékesítés útja az egyetlen józan megoldás? Kétségtelen, hogy elérkezett az ideje az egységes fizetéseképtelenségi anyagi és eljárási jogszabályok megalkotásának. Nem lehet elvi különbség csőd és kényszeregyesség között. Egységes eljárás szükséges, amelynek vannak fokozatai. Ha annak során lehetőség mutatkozik az önhibáján kívül bajbajutott jóhiszemű adós gazdasági létének megmentésére, úgy ez megkísérlendő. Ha nem, — a generális kényszerértékesítés a leggyorsabban és legkisebb költséggel lebonyolítandó. De az a sok anyagi és alaki jogi eltérés, amely a kétféle eljárás között mutatkozik, céltalan, mert sem az adós, sem a hitelezők érdekét, sem pedig az általános gazdasági érdekeket nem szolgálja.

II.

A kényszeregyességi adósért vállalt *kezességgel* kapcsolatban a kir. Kúria VII. tanácsa (4381/1937. október 19.) arra az álláspontra helyezkedik, hogy a kényszeregyességnek a rendelet 92-ik §-ában körülírt joghatálya nem érinti a kényszeradós hitelezőjének azt a jogát, hogy az egységben foglalt korlátozásokkal ugyan, de a követelés teljes összege után számítandó arányban adósától fizetést követelhessen. „A hitelezőnek ez a joga kifejezett rendelkezés hiányában nem csorbulhat azzal, hogy követelésére még a kényszeregyességi eljárás megindítása előtt, annak egy részére készfizetői kezesség által biztosítást nyert, mert a készfizetői kezesség a PHT.-ba felvett 83. számú elvi határozat szerint azt jelenti, hogy a készfizető kezes a kezességből folyó, s őt terhelő kötelezettségénél fogva az általa elvállalt összeg erejéig a hitelező követelésének ép azt a részét tartozik kiegyenlíteni, amely a főadóstól be nem hajtható. Helyes tehát a másodbíróság döntése, amidőn egyrészt a készfizető kezes által teljesített fizetést az ennek a fizetésnek mérvét jóval meghaladó és a kényszeradósok részéről az egység folytán meg nem fizetett, tehát az elengedett hányadra számolta el, másrészt adós quótális kötelezettsége mértékének megállapításánál az eredeti teljes tartozást és nem annak a kényszeregyesség jóváhagyása után a kezes fizetése révén lecsökkentett összegét vette számításának alapjául.”

Bár első pillanatra a Kúria álláspontja meggyőzőnek látszik, alaposabb szemlélet után meg kell állapítanunk, hogy a felvetett kérdést nem oldja meg megnyugtató módon.

Figyelmen kívül maradt ugyanis a Ke. rendelet 58. §-a, amely szerint a kezes az egységi eljárásban a részéről az el-

járás megindítása előtt, vagy után teljesített fizetések megfelelő hányadának megtérítését követelheti annyiban, amennyiben őt az adóssal szemben *visszkereseti jog illeti*. Sőt a kezesnek jogában áll oly fizetés tekintetében, amelyre felelőssége alapján esetleg csak a jövőben lenne kötelezve, *követelését az egyességi eljárás során arra az esetre bejelenteni*, ha a hitelező a követelést az eljárás során nem érvényesítené.

Figyelmen kívül maradt az 59. §. (2) bekezdése, amely szerint, ha az adós helyett kifizetett tartozásért a fizető javára visszkereseti követelés keletkezik, a kifizetett követelést megillető előnyös kielégítés joga a visszkereseti követelésre is kiterjed.

Figyelmen kívül maradt végül az egyesség anyagi joghatályára vonatkozó 92. §. rendelkezéseinek az a helyes értelmezése, amely szerint az adós az egyességben vállalt kötelezettségeket *együttessen* a hitelezők, a kezesek, vagy egyéb visszkereseti jogosultak teljes kiegyenlítésére köteles teljesíteni. A visszkereseti jogosultaknak jogai nem konfiskálhatók. Ilyen rendelkezés a Ke. rendeletben sehol sincsen. A hivatkozott 58. és 59. §-ok ép ellenkezően intézkednek. Mindezzel a Kúria döntése nem számol.

Ha 50%-os kényszeregyességet kötő és 1.000.— pengővel tartozó adós az 500.— pengőt hitelezőjének megfizette és utóbbi az 1.000.— pengő erejéig készfizetői kezességet vállaló kezes-től a további 500.— pengőt behajtja, a kezesnek visszkereseti igénye az adós ellen már nincs. Ő épúgy veszít a kényszeregyesség folytán 500.— pengőt, mintha a hitelező először ötöle hajtott volna be a teljes 1.000.— pengőt és azután ő érvényesítette volna az adós ellen visszkereseti igényét, amikor is az 50%-os quóta alapján csupán 500.— P járna neki az adóstól. Az anyagi jogok terjedelme és érvényesíthetősége szempontjából nem lehet jelentősége annak, hogy ki és milyen sorrendben érvényesíti igényeit, vagy teljesít.

Az előbbemlített esetre a Kúria álláspontja helyes. És ugyanezen esetre helyes csupán dr. Beck Salamonnak a Pester Lloyd 1937. december 18.-i számában kifejtett véleménye.

De ha a konkrét esetben a kezesség csak 500.— pengő összegig terjedt, vajjon akkor is követelheti-e a hitelező az adóstól az 50% fejében az 500.— pengőt és a kezes-től az 50%-os quótából még hiányzó további 500.— pengőt? *Vagyis közömbös-e, hogy a kezesség csupán 500.— P erejéig áll fenn, avagy az egész 1.000.— pengős tartozás erejéig?* Ha a kezes ez esetben is 500.— pengőt veszít, gyakorlatilag elvesztette visszkereseti jogát, holott az 58. §. szerint az kifejezetten fennmarad részére.

Dr. György Ernőnek a Pester Lloyd 1938. január 1.-i számában megjelent cikkében kifejtett álláspontját tartjuk a fenti kérdésben helyesnek a Kúria álláspontjával szemben. Mert a fen-

tiekből felvetett két gyakorlati eset megoldása azonos nem lehet. Ha a második esetben a kezes kifizeti a hitelezőnek az 500.— pengőt, amelynek erejéig a kezességet elvállalta, ugyanúgy érvényesítheti — nézetünk szerint — visszkereseti igényét quótálishoz, tehát 250.— P erejéig az adós ellen, mintahogy az 1.000.— P erejéig vállalt kezességéből eredő teljes fizetés esetén is érvényesíthette azt quótálishoz 500.— P erejéig. Miután pedig az adós a hitelezőnek és a visszkereseti jogosultaknak többet, mint a quótát, (a jelen esetben 500.— pengőt) fizetni nem tartozik, a hitelezőre már csak további 250.— P juthat, úgy hogy ilyen esetben összesen 750.— pengőt fog kapni. Ha viszont az adóstól a hitelező az egész quótát (500.— pengőt) már felvette, a kezesről csak további 250.— pengőt, azaz ugyanannyit követelhet, mint ami a kezes vesztesége lenne abban az esetben, ha a teljes kezességi összeget (500.— P-t) kifizetvén a hitelezőnek, annak 50%—át visszkereseti igénye alapján érvényesítené. Mert ismételjük, annak a körülménynek, hogy ki és milyen sorrendben érvényesíti igényét, végeredményben a jogok és kötelezettségek terjedelmére kihatása nem lehet.

Lényegében a fenti álláspontunkban kifejezésre jutó alapelv érvényesül más vonatkozásban a Cstv. 180. §-ában az általános és különös tömeg egymásközötti elszámolásban is. Ha a külön tömegeből teljes a hitelező kielégítése, az általános tömeg visszakapja a hitelezőnek kifizetett quótát. Ha csak részleges a kielégítés, visszakapja a kielégített résznek megfelelő quótát. A jelen analog esetben a teljes fizetést eszközöző kezesre száll a teljes quóta, a részleges fizetést eszközöző kezesre pedig az általa fizetett összegnek megfelelő quóta. Ahogy az általános tömegre végeredményében csak a külön tömegeből eszközölt teljesítés levonása után fennmaradó összeg esik és az nyer quótálishoz kielégítést, ugyanúgy kaphat csupán a hitelező kényszeregyességben hányad szerinti kielégítést, a teljes követeléséből a kezes által fizetett összeg levonása után fennmaradó részösszeg alapulvétele mellett.

III.

A Jt. végrehajtása tárgyában kibocsátott 23.000/1929. I. M. sz. rendelet 10. §-a értelmében, ha a jelzálogjog bejegyzését előzetesen biztosított ranghelyen a feljegyzésben kikötött határidő alatt kéri, a bejegyzett jogot az előzetesen biztosított ranghely illeti meg, tekintet nélkül az időközben bekövetkezett csődnyitásra, vagy csődönkívüli kényszeregyességi eljárásra. A tulajdonos elleni csőd, vagy csődönkívüli kényszeregyességi eljárás telekkönyvi feljegyzése után előterjesztett kérelemre a jelzálogjog bejegyzését a ranghelyfeljegyzés rangsorozatában a tu-

lajdonosnak csak oly beleegyező nyilatkozata alapján lehet elrendelni, amelyet még mielőtt a csődnyitásnak, vagy a kényszeregyesség megindításának joghatálya beállott volna, közokiratba, vagy hitelesített magánokiratba foglaltak. Hogy ily esetben a meg nem felelő okirat alapján mennyiben és milyen joghatállyal van bejegyzésnek helye, arra a csőd eljárásnak, vagy a kényszeregyességi eljárásnak a szabályai irányadók.

A jelzálogjogot alapító okirat előírt hitelesített formája más jelentőségű a csődben és más jelentőségű a kényszeregyességi eljárásban. A csőd eljárásban irányadó a Cstv. 12. §-a, amely szerint a csődnyitás hatályának kezdete után a csődtömeghez tartozó dolgokra, vagy jogokra a közdós tartozása alapján a csődtömeg elleni hatállyal zálogjogot szerezni nem lehet. A csődnyitás eszerint gyakorlatilag a telekkönyvet lezárja és lehetetlenné teszi az oda való bejutást. (Ez a gyakorlati felfogás. Mert elméletileg helyes a Grosschmid-féle álláspont, amely szerint nem ugyan a csődtömeg, hanem a közdós elleni személyes hatállyal megengedhető lenne a bejegyzés. Ugyanúgy, ahogy az eredményes megtámadás nem a jelzálogjog törlését jelenti, hanem annak fennmaradása mellett csupán a csődhitelezőkkel szemben való hatálytalanságnak feljegyzését.) Egyetlen bejutási mód csőd esetén a ranghely előzetes feljegyzését igazoló végzés birtoka, amelyhez oly jelzálogjogot alapító okirat járul, amely az előbbieknél megfelelően hitelesítve van. Tehát csőd esetén a telekkönyvbe csakis a fenntartott ranghelyre lehet a jelzálogos hitelezőnek bejutnia az egyéb előfeltételek fennforgása esetén. Máshova nem.

Kényszeregyességi eljárás esetén más a helyzet. A Ke. rendelet 98. §-a a Cstv. 12. §-át nem terjeszti ki kényszeregyesség esetére. A 21. §. (4) bekezdéséből a *contratio* folyik, hogy jelzálogjogi előjegyzésnek a kényszeregyességi eljárás megindítása után is helye van, ha az nem a Tkv. rdts. 88. §. *b)* és *c)* pontján, vagy 92. §-án alapszik. Ezért a jelzálogjog bekebelezése is helyt foghat. Ha nem hitelesített a jelzálogjogot alapító okirat, de azt az adós a kényszeregyességi kérvény benyújtása előtt írta alá, vagy az eljárás megindítása után a kényszeradós vágyonfelügyelői hozzájárulással engedélyez jelzálogjogi bekebelezést, az ilyen jelzálogjog bejegyzésének *eljárási akadály* nincsen, miután semmiféle jogszabály a bekebelezést meg nem tiltja. Ez a kérdés telekkönyvi része, amire egyezők a vélemények. (Dr. Nyulászi Alajos Polgári Jog 1937. évf. 3-ik szám, dr. Nizsalovszky Endre Polgári Jog 1937. évf. 10. szám.)

Nem ily egyszerű a kérdés a kényszeregyesség esetén bekebelezett jelzálogjog *anyagi hatálya* tekintetében. Nyulászi szerint az ilyen jelzálogjogok hatályosak. Nizsalovszky szerint ez az álláspont „*naagyon plausibilis*”, de szerinte „a helyzet nem

ennyire sivár (t. i. a par conditio szempontjából), de nem is ennyire egyszerű." (558. l.)

Nizsalovszky cikke nagyszerű szellemi torna. Ezt a szerző saját maga is concedálja (566. l.). De kérdezzük, hogy a hatályosság, vagy hatálytalanság kérdésének vizsgálatánál elmehe-tünk-e a jogalkalmazásban addig az elméleti kérdésig, vajjon a jelzálogjog engedélyezése az adós részéről az okirat kiszolgáltatóásával ér-e véget, avagy az olyan láncolat, amelynek utolsó szeme maga a bekebelezési kérelem benyújtása? Vajjon pusztán azzal, hogy az adós a régebbi bekebelezési engedély visszavonásáról nem gondoskodott, (megteheti-e egyáltalában?) vétett-e a Ke. rendelet 20. §-ában foglalt tilalom ellen és ennek alapján bekövetkezhethet-e a 86. §. 2. pontja értelmében az egyességi eljárás bírói megszüntetése? Vajjon feltétlenül rosszhiszemű-e a jelzáloghitelező, aki az eljárás megindítása, vagy annak telekkönyvi feljegyzése után adta be bekebelezés iránti kérvényét? Ezt oly határozottsággal mint Nizsalovszky, nem mernénk igénylően megválaszolni. Gondoljunk pld. arra az esetre, amidőn a hitelező birtokában van a rangsorfeljegyző végzés és a jelzálogjogot alapító okirat, de utóbbi mincs hitelesítve. A hitelesítés hiánya az előre biztosított ranghely elveszését jelenti, de nem jelent egyuttal rosszhiszeműséget. Vagy ha a hitelező már hosszú ideje a jelzálogjog bekebelezését engedélyező okirat birtokában van a rangsorozat előzetes feljegyzése nélkül, de bizva adósában, azt nem használta fel és csak a kényszeregyességi eljárás elrendelése után nyújtja be a telekkönyvhöz.

De Nizsalovszky arra sem tud megnyugtató választ adni, hogy miként kell a kényszeradós jogcselekményeit hatálytalanítani és a többi hitelezők hátrányára eszközölt jogszerzés eredményétől a nem jóhiszemű hitelezőt megfosztani.

Kétséget nem szenvedhet, hogy a kényszeregyességi eljárás folyamán, tehát perenkívüli úton, az adós jogügyletének, vagy jogcselekményének hatálytalanítása nem lehetséges. Szóba jöhetne tehát a rangsorozat peres úton való megállapítása a hitelező jelzálogjoga és az összhitelezők képviselőjében a telekkönyvi gondviselő (80. §.) javára bekebelezett jelzálogjogok között, — a sorrendi tárgyaláson történt perreutasítás alapján lefolytatott per, — az abszolút hatálytalanságnak megállapítására irányuló törlési per, avagy a hatálytalanságnak csupán a hitelezők irányában (20. §. 3. bek.) való, tehát relatív megállapítását célzó per. Mind oly peres eljárások, amelyeket a kényszeregyességi eljárásba szervesen beleilleszteni nem lehet.

De ez csupán a kérdés eljárási oldala. Az anyagi jog szempontjából arra kell választ adnunk, mi legyen a hatálytalanítás *jogcíme*. Ilyen jogcímet a Ke. rendeletben hiába keresünk. A 20. §. 3. bekezdésének ama rendelkezése, hogy „megfelelően állanak

az oly jóhiszemű harmadik személyek javára szóló szabályok, akik nem jogosult személytől visszerthes ügylettel szereznek jogot", nem az összhitelezők védelmét látszik célozni, hanem ellenkezőleg a jóhiszeműen jogot szerző harmadik személyét. Eszerint pusztán az az általános magánjogi jogszabály marad megtámadási alapul, amely a hitelezők kárára dolosusan eszközölt jogszerzések megtámadására áll. Holott a csődeljárásban a helyzet egészen más, mert a törvényileg szabályozott megtámadási jog sokkal szélesebb és sokkal pontosabban körvonalazott megtámadási lehetőségeket nyújt.

Ezért Nizsalovszky fejtegetéseinek mi sokkal messzebbmenő consequentiáját vonjuk le, mintahogy ezt a szerző teszi. Éspedig azt, hogy a *csődönkívüli megtámadási jognak* már sokszor vitatott kérdése rendkívül aktuális. De ez a megállapításunk is beletorkollik abba a még messzebbmenő kívánságba, hogy a fizetéképtelenségi jog mielőbb egységes szabályozást nyerjen, mert ép az adós csőd vagy kényszeregyesség előtti jogügyleteinek és jogcselekményeinek hatályos, vagy hatálytalan voltát lenne indokolt azonos előfeltételektől függővé tenni, amely kérdés egész egyformán érinti a hitelezőket, akár csődről, akár kényszeregyességi eljárásról legyen szó.

Gazdaváltók — mobilizációs váltók.

Jegyzetek.

A gazdatartozások fizetésének tárgyában keletkezett jogszabályok a váltójogon több érzékeny sebet ejtettek. Ezek a sebek olyanok, amelyek az idők folyamán előreláthatóan behegednek, azonban alkalmasak arra, hogy adott esetben a váltójog szerkezetét alaposan próbára tegyék. Az alábbiakban nem foglalkozom azokkal a szabályokkal, melyek a gazdatartozások rendezésének lényegét teszik, így tehát a kamatleszállításokkal a részletfizetés türésevel, kötelező prolongációval, a fizetés helyett egyéb módon való rendezéssel stb., noha ezek a rendelkezések is szöges ellentétben állanak mindazzal, ami a váltó lényegét teszi; csupán néhány olyan mozzamatra kívánok rámutatni, melyek nem magánjogi, hanem tisztán váltójogi jellegüknél fogva a váltónak mint intézménynek alapelveit homályosítják el.

*

A váltó jogcim nélküli papir. Az 1950/1935., 1930/1936. és 1910/1937. M. E. számú rendeletek, melyek az évenkénti mezőgazdasági munkálatok elvégzéséhez szükséges hitel előmozdítása tárgyában keletkeztek, azt rendelik, hogy a gazdarendelemben szabályozott halasztást nem lehet megadni, ha a végrehajtható